

УДК 656.078.8

Н.В. Якименко

**ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ
НА ГЛОБАЛЬНОМУ РИНКУ ПЕРЕВЕЗЕНЬ**

Удосконалено визначення поняття «потенціал економічного зростання» відносно діяльності залізничного транспорту, розкрито складові та фактори, які на нього впливають.

Ключові слова: потенціал, економічне зростання, фактор, залізничний транспорт.

Усовершенствовано определение понятия «потенциал экономического роста» относительно деятельности железнодорожного транспорта, раскрыты составляющие и факторы, которые на него влияют.

Ключевые слова: потенциал, экономический рост, фактор, железнодорожный транспорт.

The criteria for the economic growth of the railway industry are: the increase in work productivity, reduced costs per unit of work performed, the intensification of innovation, quality upgrading and updating of the technical and technological base of industry stakeholders, the development of new sources of income increase.

Economic growth – the result of activity of the Railway for the period.

Characteristic properties of economic growth: a) generalizing the category that reflects the social, economic and social progress, and 2) describes the essential and nonessential, objective and subjective differences in the activities of enterprises and industries, seeing them as an element of the economic mechanism, and 3) reflects the history, present and future aspects of economic development.

© Якименко Н.В., 2012

The dynamics of economic growth is a prerequisite for development.

The potential growth of rail transport – a set of sources, opportunities, resources, ability to provide the subjects of railway transport current and future growth of its social and economic power in the interest of Ukraine's national security by increasing the capacity to meet growing demand at the household level, enterprises, regions and countries as a whole .

Internal factors that influence the growth of rail transport:

1) Technical factors: the level of technical and technological development of rail transport and their structural units, the level of implementation of quality management system, technology policy, adopted by the enterprises of the sector, etc.;

2) Economic factors: cost of production, tariff policy, the level of implementation of progressive schemes of financing and attracting investors, etc.;

3) Science and innovation factors: the degree to support the leadership of railway policy of innovative development of railway transport, the level of development of the scientific sector of railway transport;

4) integration factors: integration ties with enterprises of other sectors for the development of railway infrastructure (engineering, science sector) level of cooperation between the national rail industry with foreign partners on the development of railway infrastructure and so on.

5) Social factors: the level of industry education and training of personnel, the organizational culture of the state of rail transport in general and enterprises in particular, the level of social infrastructure development of railway transport companies and others.

Keywords: potential, economic growth, factor, rail transport.

Постановка проблеми. Серед ключових проблем вітчизняної економіки залишаються проблеми розвитку інфраструктурних галузей, які мають забезпечити економічне зростання базових галузей. Серед таких транспорт, діяльність якого

безпосередньо впливає на промисловість, сільське господарство тощо. Нажаль, сьогодні основний елемент транспортного ринку – залізничний транспорт демонструє недостатній рівень розвитку значної частини технологічних, технічних, інноваційних, інвестиційних та інших процесів. Це визначає актуальність завдання розробки теоретико-прикладних рекомендацій щодо забезпечення його економічного зростання на благо економіки України.

Огляд останніх досліджень і публікацій. За останні роки розроблено досить багато концепцій економічного зростання економічних систем різних рівнів. Основний упор зроблений на виявленні тих чи інших сторін механізму забезпечення економічного зростання, його окремих факторів. Так можна окремою увагою відзначити праці Абалкіна Л.І., Лаврова Є.І., Капогузова Є.О., Комарова М.О., Романова О.М., Максимко М.М., Шаєва Ю.В. та ін. [1-4]. Пильна увага мала місце відносно й потенціалу, види, фактори, механізми формування та використання якого неодноразово знаходилися в центрі уваги науковців, у тому числі транспортників (Ареф'єва О.В., Гавва В.Н., Дикань В.Л., Хомяков В.І. [5-8]). Враховуючи вагомий вклад вищевизначених науковців щодо розкриття сутності, механізмів забезпечення, оцінки економічного зростання економічних систем, вважаємо за необхідне викласти власну точку зору на проблему формування та використання потенціалу економічного зростання залізничного транспорту України.

Завдання дослідження. Метою статті є надання визначення поняття «потенціал економічного зростання», встановлення його складових; обґрунтування факторів, які на нього впливають.

Основний матеріал дослідження. Забезпечення економічного зростання вітчизняної економіки тісно пов'язано з економічним зростанням ключових галузей (у т.ч. транспорту), що позначається на національній безпеці країни. Критеріями економічного зростання зазвичай визначають розвиток національної інноваційної системи, збільшення продуктивності праці, засво-

ення нових ресурсних джерел, модернізація пріоритетних секторів економіки тощо. На рівні залізничної галузі критеріями економічного зростання є: збільшення обсягів робіт, що впливає на результативність діяльності; збільшення продуктивності праці; зменшення витрат на одиницю виконаної роботи; інтенсифікація інноваційної діяльності, модернізація та якісне оновлення техніко-технологічної бази суб'єктів галузі, розвиток нових джерел збільшення доходу тощо.

Сучасною тенденцією розвитку транспортного ринку України є посилення конкуренції між її учасниками. На внутрішньому ринку перевезень конкурентна боротьба здійснюється в площині якості та вартості послуг, які надаються видами транспорту. Міжнародний ринок перевезень формує нові більш суворі вимоги до рівня розвитку вітчизняних видів транспорту. Особливою вимогою, яка визначає майбутнє вітчизняного залізничного транспорту та формує передумови збільшення транзитного потенціалу України, є розвиток високошвидкісного руху, у т.ч. вантажного. Реалізація цього проекту безпосередньо пов'язана з формуванням та використанням потенціалу економічного зростання залізничного транспорту.

Економічне зростання – це результат діяльності суб'єктів залізничного транспорту за певний період. Проте інтенсифікація економічного зростання пов'язана з тим базисом, який може сформувати суб'єкти, для того щоб забезпечити його безперервність в довгостроковому період. Ним, як вважає автор статті, має стати потенціал економічного зростання.

Формування авторської точки зору на сутність потенціалу економічного зростання ґрунтується на аналізі наукового надбання щодо потенціалу соціально-економічних систем, їх економічного зростання.

Найповніше сутність економічного зростання визначено в економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного, в якій зазначено, що «Економічне зростання – це: 1)... збільшення обсягів суспільного виробництва і розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах та

послугах; 2) критерій економічного розвитку» [9]. Тобто економічне зростання є кількісною зміною виробничої системи країни (галузі, підприємства), що виражається в збільшенні ВВП (ВНП) або чистого продукту (валового доходу) на підприємстві. Воно може відбуватися в одних випадках без якісної зміни виробничих систем, що традиційно визначалося як екстенсивне економічне зростання, в інших – супроводжуватися якісними вдосконаленнями в структурі та функціях виробничої системи того чи іншого рівня. За існуючою термінологією – це інтенсивне економічне зростання. Існують й інші погляди на типи економічного зростання. Так, на думку Ю. Бажала, такими є ендогенний і екзогенний типи економічного зростання [10. С. 20]. Перший забезпечується впливом внутрішніх чинників, пов'язаних з розвитком економічної системи в середині держави. Прикладом таких чинників є науково обґрунтована макроекономічна політика, винайдення додаткових природних ресурсів, створення інноваційної моделі розвитку економічної системи та ін. Другий тип економічного зростання забезпечується впливом зовнішніх чинників, спричинених процесами у світовому господарстві, серед яких посилення конкурентних переваг країни на світовому ринку, позитивна динаміка валютного курсу, активне сальдо платіжного балансу тощо. Серед пропозицій О.С. Реверчук – виділення динаміки темпів економічного зростання в якості нової класифікаційної ознаки. Згідно з нею розрізняють прогресивний і регресивний типи зростання [11].

Володіючи якістьми, загальними для всіх економічних категорій, економічне зростання відрізняється специфічними рисами:

- є синтетичною узагальнюючою категорією, що відображає суспільний, соціально-економічний прогрес;
- характеризує суттєві та несуттєві, об'єктивні і суб'єктивні відмінності діяльності підприємств і галузей, розглядаючи їх як складові елементи всього господарського механізму;
- відображає історичний, справжній і майбутній аспекти розвитку економіки, що робить теорію економічного росту одні-

єю з методологічних посилок перспективного планування і прогнозування господарюючих суб'єктів.

Динаміка економічного зростання є необхідною умовою розвитку і теоретично може бути описана моделями життєвих циклів господарюючих суб'єктів. Сучасні теорії зростання переважно спираються на ендогенні механізми економічного розвитку. Наприклад, одна з перших моделей економічного зростання, модель Р. Харрода – Є. Домара, має на меті виявити умови постійного і відносно рівномірного зростання в довгостроковому періоді. Двофакторна модель Х. Кобба-П. Дугласа, що враховує заміність факторів, дозволяє оцінити джерела економічного зростання, вплив технічного прогресу на нього. При цьому з урахуванням вихідних передумов теорії еволюційної економіки, заснованих на аналізі закономірностей життєвих циклів досліджуваних явищ, модифікація теорій зростання, що відбувається в рамках даного напрямку, призводить до використання еволюційно-циклічних функцій як аналітичного інструментарію механізму формування потенціалу економічного зростання.

Розгляд еволюції трактування терміну «потенціал» дозволяє виокремити ресурсний, результативний виробничий та управлінський підходи. Вивчення основних рис підходів та їх вад [5, 6, 8], дозволяє під потенціалом підприємства розуміти сукупність показників або факторів, що характеризують його силу, джерела, можливості, засоби, здібності та інші виробничі резерви, які можуть бути використані в економічній діяльності. Потенціал підприємства має найбільший вплив не тільки на кінцеві результати його діяльності, а й на межі економічного зростання і структурного розвитку всього підприємства.

Таким чином, під потенціалом економічного зростання залізничного транспорту варто розуміти сукупність джерел, можливостей, засобів, здібностей усіх суб'єктів залізничного транспорту забезпечувати поточне та перспективне зростання його соціально-економічної могутності в інтересах національної безпеки України за рахунок розширення можливостей задоволь-

няти зростаючі потреби на рівні домогосподарств, підприємств, регіонів та країни в цілому.

Найбільшою популярністю в даний час користуються моделі зростання, що враховують нелінійний характер взаємозв'язку факторів розвитку, вирішення яких формує циклічні траєкторії; а також моделі, безпосередньо засновані на використанні функцій, що відображають циклічний характер економічного розвитку. Причому, в умовах нестабільності ринкової обстановки, зростання коливаний обсягу та структури попиту, різкого прискорення темпів науково-технічного прогресу на залізничному транспорті особливу актуальність має виконання вимоги щодо підвищення гнучкості його виробничого потенціалу, що свідчить про можливість переорієнтації виробничої системи суб'єктів залізничного транспорту на випуск нової продукції (рухомого складу, систем сигналізації та автоматики тощо), організацію нових послуг тощо. Отже виробничий потенціал є центральним в складі потенціалу економічного зростання (рис.).

Рис. Складові потенціалу економічного зростання залізничного транспорту

Оцінюючи вплив факторів на потенціал економічного зростання залізничного транспорту, основну увагу необхідно

зосередити на внутрішніх факторах, які стосуються і залежать від діяльності самого залізничного транспорту у цілому, та його структурних підрозділів зокрема. До основних внутрішніх факторів належать:

1) технічні фактори: рівень технічного та технологічного розвитку підприємств залізничного транспорту та їх структурних підрозділів; рівень запровадження системи менеджменту якості; технічна політика, прийнята на підприємствах галузі тощо;

2) економічні фактори: витратомісткість виробництва, рівень повернення компенсації за перевезення пільгового контингенту; тарифна політика; рівень впровадження прогресивних схем фінансування та залучення інвесторів тощо;

3) науково-інноваційні фактори: ступінь підтримки керівництвом залізничного транспорту курсу на інноваційний розвиток залізничного транспорту; рівень розвиненості наукового сектору залізничного транспорту тощо;

4) інтеграційні фактори: налагодження інтеграційних зв'язків з підприємствами інших галузей стосовно розвитку об'єктів залізничної інфраструктури (машинобудування, наукового сектору); рівень співробітництва вітчизняної залізничної галузі з зарубіжними партнерами з питань розвитку об'єктів залізничної інфраструктури тощо.

5) соціальні фактори: рівень галузевої освіти та системи перепідготовки кадрів; стан організаційної культури залізничного транспорту у цілому та його підприємств зокрема; рівень розвитку соціальної інфраструктури підприємств залізничного транспорту тощо.

Висновки. Таким чином, майбутнє залізничного транспорту вимагає прийняття негайних управлінських рішень стосовно впровадження нових та удосконалення існуючих способів задоволення попиту на перевезення. Як доведено в статті, потрібно сформулювати потенціал економічного зростання залізничного транспорту, який забезпечить довгостроковий успіх галузі та національну безпеку України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абалкин Л.И. *Логика экономического роста* / Л.И. Абалкин. – М.: Институт экономики РАН, 2002. – 228 с.
2. Лавров Е.И. *Экономический рост: теории и проблемы: Учебное пособие* / Е.И. Лавров, Е.А. Капогузов. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2006. – 214 с.
3. *Ресурный потенциал экономического роста* / М.А. Комаров, А.Н. Романов, М.М. Максимко и др. – М.: Путь России, 2002. – 566 с.
4. *Шараев Ю.В. Теория экономического роста* / Ю.В. Шараев. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2006. – 254 с.
5. *Ареф'єва О.В. Економічні засади формування потенціалу підприємства* / О.В. Ареф'єва, Т.В. Харчук // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – № 7. – С. 71-76.
6. *Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. посібник* / В.Н. Гавва, Е.А. Божко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с.
7. *Дикань В.Л. Використання логістичних технологій в управлінні транспортним процесом у транспортному візлі* / В.Л. Дикань // *Вісник економіки транспорту та промисловості*. – 2005. – № 11. – С. 11-14.
8. *Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства* / В.І. Хомяков, І.В. Бакум. – К.: Кондор, 2007. – 400 с.
9. *Економічна енциклопедія. – У 3-х т. – Т. 1 / Редкол. С.В. Мочерний та ін. – К.: Вид-во "Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с.*

10. *Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: Навч. посібник* / Ю. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
11. *Реверчук О.С. Класифікація видів економічного зростання: історико-аналітичний огляд* / О.С. Реверчук // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2008. – Вип. 18.4. – С. 145-151.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2012

Рецензенти:

– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економічна теорія і кібернетика» Одеського національного морського університету **Г.С. Махуренко**;

– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, організації і управління підприємством Української державної академії залізничного транспорту **В.Л. Дикань**.